

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ • ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΠΙΟΥ.
Η ΠΟΛΥΣΗΜΙΑ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

ΘΕΑΝΩ Σ. ΤΕΡΚΕΝΛΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΛΕΣΒΟΣ • ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ 2022-2023

Η Επιστήμη του Τοπίου

- Εξαιρετικά ευρύ, πολυσύνθετο, και διαρκώς αναπτυσσόμενο (δι-)επιστημονικό πεδίο
- Συναντώνται οι επιστήμες του ανθρώπου (κοινωνικές, νομικές, ανθρωπιστικές, σχεδιαστικές, κ.α.), του περιβάλλοντος (φυσικο-γεωγραφικές, βιολογικές, κα), και δεξιοτήτων/ τεχνικών (γεωπληροφορική, τηλεπισκόπηση, κ.λπ.)
- Πεδίο και εφαρμογές= θεωρητικό, πρακτικό/ εμπειρικό, και σχεδιαστικό
- Οφείλεται στην συνθετότητα/ πολυπλοκότητα, την ολιστικότητα και την δυναμική της φύσης του τοπίου (πολυσημία, αμφισημία κ.λπ.)
- Συνεπάγονται:
  - διαφορετικούς ορισμοί και έννοιες του τοπίου
  - διαφορετικές μέθοδοι/ τεχνικές/ εργαλεία ανάλυσης, μελέτης, σχεδιασμού, διαχείρισης του τοπίου
  - διαφορετικές προσεγγίσεις του τοπίου
- Όλα τα παραπάνω μεταβάλλονται στον χώρο, τον χρόνο και το πολιτισμικό σύστημα

Πρόσληψη/ αντίληψη του τοπίου

- Τοπίο= τμήμα της επιφάνειας της γης κατανοητό με μια ματιά (Jackson 1974)

Αναφέρεται στον ανθρωπογενή μας περίγυρο, όπως αυτός μας είναι κατανοητός μέσω των αισθήσεων και μέσω αντιληπτικών εγκεφαλικών διεργασιών, που συνθέτουν στον ανθρώπινο νου τις υλικές και άυλες διαστάσεις του τοπίου, σε ένα όλον.

Τρόποι πρόσληψης του τοπίου

- α) αισθητηριακά/ βιωματικά
- β) γνωστικά/ νοητικά
- γ) συναισθηματικά/ πνευματικά

- Μέσα στο τοπίο, 'διαβάζουμε' αλλά και 'χτίζουμε' τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, με τον πολιτισμό, με την κοινωνία και τον άνθρωπο: στο τοπίο καθρεφτίζεται η πολιτισμική μας ταυτότητα (οι τρόποι με τους οποίους αντιλαμβανόμαστε αλλά και παρεμβαίνουμε στο χώρο).

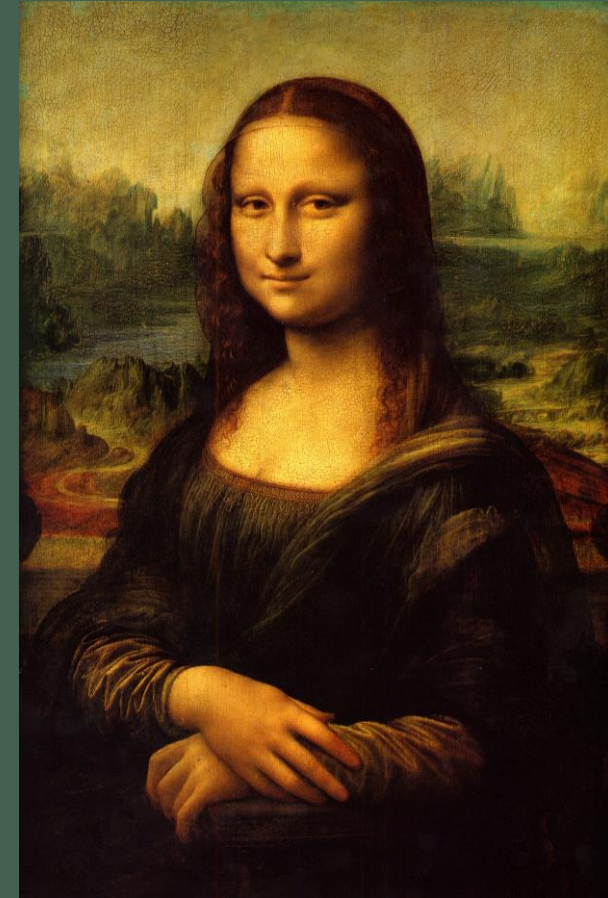
Ιστορία της ευρωπαϊκής έννοιας του τοπίου

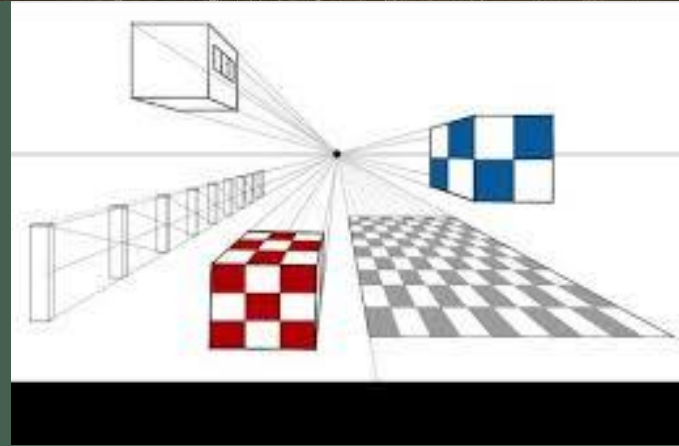
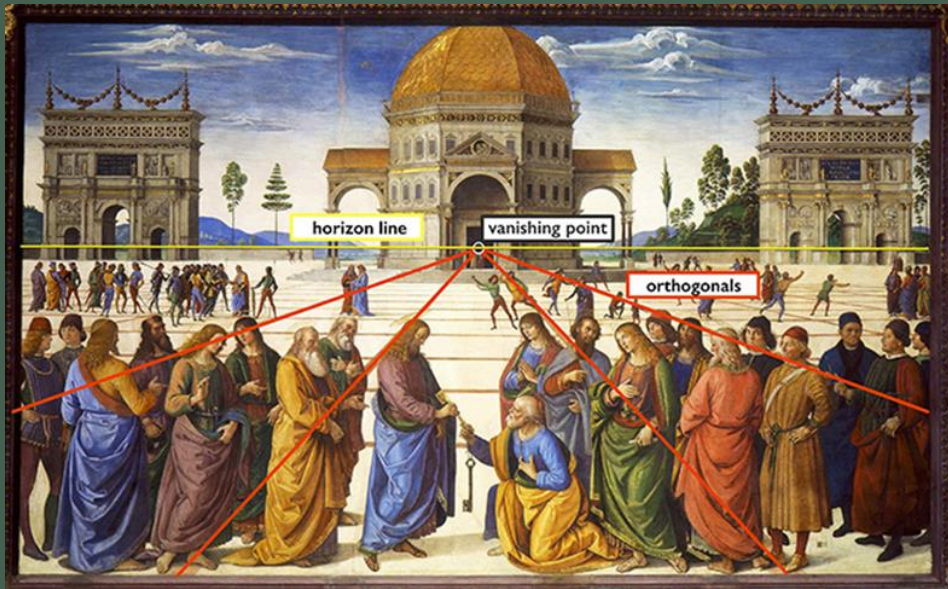
- Γερμανογενής λέξη 'landscaft' → 'landscape' =land+scape
- Land= (Μεσαιώνας) οργωμένο χωράφι ή αυλακιές αρότρου—αργότερα συνδέθηκε με συγκεκριμένο (νομικά καθορισμένο) τμήμα της γήινης επιφάνειας (→σήμερα)
- Scape (shape)~ μορφή και σχήμα (σύνθεση παρόμοιων αντικειμένων)
- Landscape= ολοκληρωμένο και νομικά κατοχυρωμένο σύστημα αγροτικών χώρων, αλλά και σχέση ανθρώπινων κοινωνιών με τα περιβάλλοντά τους:
  - A. Η ουσιαστική έννοια του τοπίου (substantive notion of landscape, Olwig 2019) ≠
  - B. Η σκηνική έννοια του τοπίου (scenic notion of landscape, Olwig 2019)
- Σκηνική έννοια του τοπίου (το γραφικό τοπίο, η αισθητική διάστασή του) ~ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ (έννοια της προοπτικής, γεωμετρική/ σχεδιαστική προσέγγιση του τοπίου, 'εκ των άνω προς τα κάτω') (15^{ος} αι.)

- Τοπίο: από σύνθεση γαιών, μετατρέπεται σε εικόνα μιας θέας ή καλλιτεχνική απόδοση μιας θέας~ ζωγραφική τοπίου ή τοπιογραφία, ως αισθητικό αντικείμενο (Cosgrove, 1998).
- Σκηνική έννοια του τοπίου συνδέεται πλέον με την οπτική διάσταση, (Cosgrove, 1988) σε αντίθεση με την μέχρι τότε σημασία της, που συνδεόταν μόνο με χρηστική αξία.
- 18^{ος} αιώνας—landscape gardening (κηπουρική-κηποτεχνία)
- 19^{ος} αιώνας—τοπίο=θέα (≠ όχι η απεικόνισή της= landscape painting)

Η σκηνική έννοια ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Η ουσιώδης έννοια του τοπίου

- Τον 16ο αιώνα, η λέξη επανεισάγεται στην Αγγλική γλώσσα από την εισαγωγή του Ολλανδικού landschap ή landschap (Jackson, 1984), που δηλώνει απεικονίσεις της γης, σε αντίθεση με τις θαλασσογραφίες, πολύ κοινές στην Ολλανδία της εποχής (Σταθάτος 1996) και μια πιο δημοκρατική, οργανική θεώρηση του κοινότοπου τοπίου της καθημερινής ζωής από τα κάτω προς τα πάνω.
- Αυτή είναι και η αρχαιότερη, αλλά και η πιο σύγχρονη έννοια του τοπίου σήμερα (ορισμός ELC) $\neq$ σκηνική έννοια του τοπίου= αυτή που υποστηρίζεται από τις περισσότερες σχεδιαστικές επιστήμες του τοπίου, μέχρι και σήμερα.

Ορισμοί και έννοιες του τοπίου

- 20^{ος} αιώνας—πλήρης διαχωρισμός της ζωγραφικής τοπίων από τον διεπιστημονικό κλάδο του τοπίου μεταπολεμικά (Norton, 1989): νέα επιστημονικά πεδία~ Τοπίο
- Κάθε ένα από τα καινούρια γνωστικά αντικείμενα ορίζει την έννοια του τοπίου βάσει διαφορετικών διαστάσεων/ χαρακτηριστικών του και των σκοπών τους→ πολυπληθία ορισμών του τοπίου→ σύγχυση εννοιών του τοπίου

Διαφοροποίηση του τοπίου από άλλες χωρικές μονάδες/ οντότητες:

- 1) Υπάρχει μέσω του παρατηρητή του (συσχετιστική φύση)
- 2) Γίνεται αντιληπτό πρωταρχικά οπτικά (ιστορικοί λόγοι)
- 3) Ο άνθρωπος συνδέεται με αυτό συναισθηματικά/ αισθητικά/ πνευματικά κ.λπ.

Το τοπίο δεν 'υφίσταται', μέχρι να γίνει 'αντιληπτό' από τον άνθρωπο (Bourassa 1991)

Στοιχεία του τοπίου: 1. μορφές/δομές, 2. διεργασίες/λειτουργίες, 3. αξίες/νοήματα

- Από την αισθητική του περιβάλλοντος: Τοπίο είναι «μια εκτεταμένη περιοχή εικόνων που παρατηρούνται από ένα συγκεκριμένο μέρος»
- Από καθαρά μορφολογική προσέγγιση: Τοπίο είναι «όλα τα φυσικά χαρακτηριστικά όπως οι αγροί, οι λόφοι, τα δάση και το νερό που διακρίνουν την μια περιοχή της γης από μια άλλη».
- Από πολιτισμική πλευρά: Τοπίο= «μια συγκροτημένη σύνθεση χώρων, είτε ανθρωπογενών, είτε τροποποιημένων από τον άνθρωπο, που χρησιμεύει ως χώρος συλλογικής διαβίωσης».
- Μια μέση προσέγγιση: Τα τοπία είναι «προϊόντα της αλληλεπίδρασης μεταξύ των ανθρώπινων κοινωνιών και του πολιτισμού τους με το φυσικό περιβάλλον. Ως τέτοια, τα τοπία μπορούν να αναγνωριστούν ως χωρικές ενότητες όπου περιφερειακά χαρακτηριστικά και διεργασίες αντανακλούν φυσικά και πολιτισμικά αγαθά ή την ιστορία μιας περιοχής με ένα ορατό, ιδεατό και μερικά μετρήσιμο μόνο τρόπο» (Wascher, 1999).

Ορισμός (ELC): Ως «Τοπίο» ορίζεται μια ζώνη ή μια περιοχή όπως γίνεται αντιληπτή από ντόπιους ή από επισκέπτες, τα οπτικά χαρακτηριστικά και ο χαρακτήρας της οποίας είναι το αποτέλεσμα φυσικών ή/και πολιτισμικών (δηλαδή ανθρώπινων) δράσεων.

(Επισημαίνει ότι τα τοπία μεταβάλλονται με το χρόνο ως αποτέλεσμα του ότι φυσικές δυνάμεις και ανθρώπινα όντα επενεργούν πάνω τους και ότι ένα τοπίο σχηματίζει ένα σύνολο ('όλον'), του οποίου τα φυσικές και πολιτισμικές συνιστώσες είναι μαζί και όχι χωριστά (Κεφ. 1, άρθρο 1, Παρ. 38) Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Τοπίο—Συμβούλιο της Ευρώπης

ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ

Τοπίο

Απεικόνιση,
Αναπαράσταση
Αναγνώριση,
Χαρτογράφηση
GIS, Σχεδιασμός

Οπτική
προσέγγιση

Γνωστική
προσέγγιση

Γνωσιακά Συστήματα,
Πολιτισμικές Ταυτότητες,
Συμβολισμοί, Αξίες και
Ιδεοληψίες, Αντιλήψεις,
Μυθολογικά αρχέτυπα, κ.λπ.

Βιωματική
προσέγγιση

Πρακτικές, κοινωνικά πρότυπα,
Λειτουργίες, Συμπεριφορές,
Φαινομενολογική πραγματικότητα,
Βιο-φυσικές/ οικολογικές διεργασίες

Μορφολογική/Οπτική,
Οικολογία Τοπίου,
Αισθητική/Απεικονιστική,
Φασματική/ Θερμική, κ.λπ.
Αρχιτεκτονική Τοπίου,
Χωρική Ανάλυση κ.λπ.

Συμπεριφορική/ Εμπειρική
(Χρηστική/ Λειτουργική/
Ψυχολογική κ.λπ.), Ουμανιστική,
Αναπαραστατική, Χωρική/
Συστημική Ανάλυση, Ανάλυση
Δικτύων, κ.λπ.

Σημειολογική, Εθνογραφική,
Ερμηνευτική, Ουμανιστική
Δομολειτουργική, Νεο-μαρξιστική,
όλες οι μέθοδοι των βιολογικών/
φυσικών επιτημών κ.λπ.